

فرمانده معظم کل قوا: «امروز دشمن ما فلان کشور همسایه خلیج فارس نیست. دشمنی که ما احتمال حمله و تهدید او را می‌دهیم کسی است که در اقیانوس‌ها گسترش یافته است. بنابراین، کار خیلی مهم است». (۱۳۶۸/۰۸/۰۹)

مقاله پژوهشی: الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران

حسین خانزادی^۱ و محمدرضا طالعی‌پور^۲

تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۱/۱۶

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۸/۱۴

چکیده

پیش از استقرار نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران در سواحل مکران^۳، این نیرو نقش‌هایی را که ویژه نیروی دریایی آب‌های ساحلی^۴ بود را بر عهده داشت؛ اما پس از استقرار در سواحل مکران، محیط جدیدی (در هر دو حوزه داخلی و خارجی) پیش روی نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران قرار گرفت. به‌گونه‌ای که فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و نقاط ضعف در محیط جدید تغییر یافته و نقش‌هایی که این نیرو پیش‌تر بر عهده داشت، نیازهای محیط جدید را تأمین نمی‌کرد؛ بنابراین پژوهشگران بر آن شدند تا با انجام پژوهشی، الگوی مناسب توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی ارتش ج.ا.ایران را تدوین نمایند. در این پژوهش که با بهره‌گیری از روش موردی و زمینه‌ای انجام شد، گردآوری داده‌ها با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی انجام و در ابتدا خروجی ابزارهای مطالعه منابع، مصاحبه و مشاهده، منجر به تعیین الگوی مفهومی اولیه توسعه نقش‌های نیروی دریایی شد. در گام بعدی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های انتخاب‌شده برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی در قالب پرسشنامه میان خبرگان منتخب از جامعه نمونه توزیع و پس از استانداردشدن پرسشنامه، پرسشنامه استاندارد در جامعه نمونه به تعداد ۸۰ نفر توزیع و داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از ابزارهای کمی و کیفی و بهره‌گیری از آمار توصیفی و استنباطی و نرم‌افزار SPSS، KMO و بارتلت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و تعداد ۴ مؤلفه برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی در سواحل مکران و دریاچه‌های مجاور آن با عنوان نقش‌های نظامی، انتظامی (پلیسی)، دیپلماتیک (سیاسی) و بشردوستانه و مردم‌یاری انتخاب شد. همچنین برای هر مؤلفه نیز شاخص‌هایی معین شده که مجموعه مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی را به‌دست داده است.

واژگان کلیدی: الگو، توسعه، نقش‌های نیروی دریایی، نیروی دریایی راهبردی.

۱. دکتری مدیریت راهبردی (نظامی)، استادیار دانشگاه دریایی امام خمینی (ره) - patrioth500@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد سمنان (نویسنده مسئول) - mrt.marketing2018@gmail.com

۳. سواحل جنوب شرق ج.ا.ایران مشرف به دریای عمان

مقدمه

«نیروی دریایی نیرویی است که هم سیاسی و بین‌المللی و هم علمی و هم نظامی است^۱». فرمانده کل قوا در پاره‌ای دیگر از بیانات خود می‌فرماید: «نکته دیگری هم که نباید فراموش بشود که امروز از خصوصیات نیروی دریایی ارتش ماست، مسئله تأثیر نیروی دریایی ارتش در آبادسازی ملی است؛ یعنی آن نقطه‌ای که امروز در اختیار شماست (سواحل مکران) یک عقبه‌ای دارد که دریایی از کار در آنجا می‌شود انجام داد و اگر ان‌شاءالله دولت جمهوری اسلامی و عناصر دولتی، وزرای محترم ذی‌ربط توجه کنند و قدر بدانند، نیروی دریایی می‌تواند عامل پیشرفت در رشد سواحل جنوب شرق و منطقه مکران باشد. واقعاً این کار از نیروی دریایی ارتش ساخته است^۲». به فرموده فرمانده کل قوا، نقش نیروی دریایی در آبادسازی سواحل مکران مهم است. تأمین سواحل و نمایش قدرت نظامی نیز مهم است؛ بنابراین، دستیابی به الگوی جامع و منسجمی از نقش‌های نیروی دریایی اهمیت دارد. این تحقیق در نظر دارد که برای اولین بار الگویی از نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران را ارائه دهد.

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

در دنیای امروز بر کسی پوشیده نیست که دریا برای ملت‌ها عامل مهم زندگی است و هیچ کشور ساحلی نیست که منافی در دریا نداشته باشد. مردمی که از دریا دور می‌باشند، از یکی از مهم‌ترین خاستگاه‌های ارتباطی به دنیای خارج خود محروم هستند. اقتصاد این گونه ملت‌ها به‌سختی، آهستگی و کندی پیش می‌رود. دریا در رشد و زندگی اقتصادی ملت‌ها اهمیتی حیاتی دارد. منافع کشورهای صاحب دریا ارتباط مستقیم با خواسته‌ها، نیازها، توانایی‌ها و فرهنگ آن‌ها

۱. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌عالیه)، در دیدار فرماندهان نیروی دریایی ارتش در تاریخ ۱۳۹۲/۰۹/۰۳.

۲. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌عالیه)، در دیدار فرماندهان نیروی دریایی ارتش در تاریخ ۱۳۹۲/۰۹/۰۳.

داشته و در واقع سیاست دریایی آن کشورها را بازنمایی می‌کند. این سیاست در قالب راهبرد دریایی تبیین گردیده و هدف‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی را به دنبال دارد. موفقیت در هدف‌های موردنظر، بستگی به توان به‌کارگیری نیروی انسانی، ابزار و تجهیزات و قوانین و مقررات به‌صورت فراگیر داشته و قدرت دریایی را به‌وجود می‌آورد. این تلقی منسجم از قدرت دریایی، نشأت گرفته از ابعاد اصلی و اساسی جهان پیشرفته امروز است.

با در نظر گرفتن اینکه راه‌های آبی به‌عنوان باصرفه‌ترین روش انتقال کالا شناخته شده هستند و از آنجا که وسایل حمل‌ونقل در راه‌های آبی از امکانات و ظرفیت بیشتری برخوردارند، تسلط دولت‌ها بر راه‌های آبی نه تنها می‌تواند به‌عنوان اقتصادی‌ترین راهکار حمل‌ونقل کالا محسوب شود، بلکه در تحکیم اصول و مبانی استقلال اقتصادی و حفظ حقوق کشور در دریا مؤثر می‌باشد. به‌همین دلیل، اغلب کشورهای جهان که از امکانات طبیعی در زمینه دسترسی به دریاها و آزاد برخوردار هستند، با تشکیل ناوگان دریایی، حداقل بخشی از تجارت دریایی جهان را به‌خود اختصاص داده‌اند.

از طرفی افزایش بازیگران دولتی و غیردولتی در نظام بین‌الملل و کاهش حوزه عملکرد و اثرگذاری دولت-ملت‌ها در داخل و خارج مرزهای ملی به‌واسطه ظهور پدیده جهانی شدن، بستر افزایش ناامنی سیاسی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی اجتماعی را فراهم کرده است. در این شرایط، جلوه‌هایی از همکاری و تعارض به‌وجود آمده و کشورها تلاش می‌کنند تا هدف‌های خود را از راه حداکثرسازی همکاری‌ها و همچنین ایجاد ائتلاف میان نیروهای موجود تأمین نمایند. آنجا که محیط‌های همکاری و رقابت به‌دلیل تعارض در منافع قدرت‌ها و کشورهای صاحب‌منفعت به‌تدریج کمرنگ می‌گردند، محیط منازعه‌آمیز جایگزین گردیده و با افزایش تنش‌ها و منازعه‌ها، جنگ بر سر منافع ملی در می‌گیرد. در واقع، جنگ ادامه سیاست با ابزاری دیگر بوده و برای پیروز شدن در این میدان باید همه مؤلفه‌های قدرت ملی به کار گرفته شود؛ بنابراین در یک جنگ دریایی، به‌کارگرفتن همه مؤلفه‌ها و ظرفیت‌های قدرت ملی به‌منظور مقابله با تهدیدها به‌ویژه تهدیدهای ناهمگون دارای اهمیت است. از این‌رو، هر نیروی دریایی متناسب با مأموریت احاله‌شده، نقش‌هایی را برعهده می‌گیرد.

۲-۱. اهمیت و ضرورت موضوع

انجام این تحقیق و دستیابی به الگوی نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران در سواحل مکران باعث شناخت اصولی‌تر تهدیدها و فرصت‌ها در محیط بیرونی و نقاط قوت و ضعف در محیط داخلی این سواحل شده و در نتیجه، منجر به برنامه‌ریزی نقش‌محور برای آن می‌شود. همچنین به واسطه استقرار نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران در سواحل مکران و گسترش منطقه مأموریت تا مدار ۱۰ درجه شمالی و اقیانوس هند، نقش‌هایی که پیش‌تر این نیرو بر عهده داشت، اکنون دیگر برای انجام مأموریت محوله کافی نیست؛ بنابراین، عدم وجود راهبرد نوین و نقش‌محور می‌تواند در کارکردهای نیرو اثر منفی داشته باشد.

۳-۱. پیشینه تحقیق

با توجه به اینکه این تحقیق برای اولین بار در ج.ا.ایران صورت پذیرفته و الگویی برای نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران به این صورت که از سوی محقق متصور شده، از قبل، وجود نداشته است، بنابراین، این تحقیق از پیشینه‌ای برخوردار نیست.

۴-۱. سؤال‌های تحقیق

۴-۱-۱. سؤال اصلی

چه الگویی برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران مناسب است؟

۴-۱-۲. سؤال‌های فرعی

- (۱) مؤلفه‌های نقش‌های جدید نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران کدام هستند؟
- (۲) شاخص‌های توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران کدام می‌باشند؟

۵-۱. هدف‌های تحقیق

۵-۱-۱. هدف اصلی

تعیین الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران.

۱-۵-۲. هدف‌های فرعی

- (۱) تعیین مؤلفه‌های نقش‌های جدید نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران؛
- (۲) تعیین شاخص‌های توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران.

۱-۶. روش تحقیق

این پژوهش از نوع کاربردی- توسعه‌ای می‌باشد. در این تحقیق از روش پژوهش آمیخته به همراه روش‌های موردی، زمینه‌ای و همبستگی استفاده شده است. قلمرو زمانی این پژوهش افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ ج.ا.ایران و قلمرو مکانی آن به سواحل مکران و منطقه زیر مسئولیت نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران در فاصله مدار ۱۰ درجه شمالی در شمال اقیانوس هند و سواحل مکران می‌باشد. در این پژوهش، جامعه آماری شامل معاونین، فرماندهان، مدیران و کارشناسان ستاد کل نیروهای مسلح، ستاد فرماندهی کل ارتش ج.ا.ایران، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، نیروی دریایی راهبردی ارتش، استادان و کارشناسان مراکز آموزش عالی و مطالعات راهبردی نیروهای مسلح و معاونین و مدیران سازمان‌های کشوری مرتبط با حوزه دریا و سواحل مکران به تعداد ۱۱۵ نفر می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از جداول «کرجسی»^۱ و «مورگان»^۲ معادل ۸۹ نفر می‌باشد. در این پژوهش از روش‌های کتابخانه‌ای علمی تخصصی و مطالعه میدانی برای گردآوری اطلاعات و داده‌های پژوهش استفاده شده است. همچنین در این پژوهش از ابزارهای مطالعه منابع و میدانی برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. همچنین داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی (ضریب Beta و رگرسیون) و با استفاده از SPSS و آزمون‌های KMO و «بارتلت» مورد توصیف و تحلیل استنباطی قرار داده شده است.

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۲-۱. سواحل مکران

سواحل مکران شامل سواحل دو استان هرمزگان و سیستان و بلوچستان (در فاصله بندر جاسک در استان هرمزگان تا مرز ج.ا.ایران با کشور پاکستان در ساحل واقع در استان سیستان و بلوچستان) می‌شود. این سواحل به دلیل دسترسی بدون واسطه به آب‌های آزاد جهان از اهمیت ویژه‌ای برای ج.ا.ایران برخوردار بوده و از آنجا که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) آمریکا را به‌عنوان اصلی‌ترین تهدید ج.ا.ایران تعیین فرموده‌اند، سواحل جنوب شرق کشور به‌عنوان اصلی‌ترین و مهم‌ترین نقطه مقابله با تهدیدهای نظامی فرمانطقه‌ای به‌شمار می‌رود. برخی از تدابیر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در خصوص سواحل جنوب شرق و تهدیدهای دریای‌پایه به شرح زیر است:

(۱) «امروز حساس‌تر از همه مناطق مرزی کشور، منطقه مرزی جنوب و کرانه‌های طولانی و ممتد دریایی کشور عزیزمان در آن منطقه است که از لحاظ حساسیت بین‌المللی و موقعیت سوق‌الجیشی و از نظر اقتصادی و سیاسی و دیگر جنبه‌ها، برای سرنوشت کشور کمال اهمیت را داراست»^۱.

(۲) «امروز دشمن ما فلان کشور همسایه خلیج فارس نیست. دشمنی که ما احتمال حمله و تهدید او را می‌دهیم کسی است که در اقیانوس‌ها گسترش یافته است. بنابراین، کار خیلی مهم است»^۲.

(۳) «دریا را دستکم نگیرید، خیلی مهم است و اگر چنانچه ما یک مسئله‌ای در دریا داشته باشیم دشمن این خطر را نمی‌کند که از خلیج فارس اقدامی بکند، جنگ نامتقارن است، هرچه بخواهد دوردست‌تر خواهد رفت»^۳.

۱. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، در مراسم معارفه فرمانده جدید نیروی دریایی ارتش در تاریخ ۱۳۶۷/۰۸/۰۹.

۲. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، در مراسم معارفه فرمانده جدید نیروی دریایی ارتش در تاریخ ۱۳۶۷/۰۸/۰۹.

۳. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، در دیدار فرماندهان نیروی دریایی ارتش در تاریخ ۱۳۹۰/۰۹/۰۷.

با عنایت به موارد پیش گفته، برابر مطالعه انجام شده توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، وضعیت آمایش سرزمینی دو نیمه شمال غربی و جنوب شرقی کشور، مطابق شکل شماره (۱) به شرح زیر است. (دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۳۸۳: ۱۴۳)

شکل شماره (۱): تقسیم کشور به دو نیمه شمال غربی و جنوب شرقی

- (۱) وسعت: ۵۵ درصد وسعت کشور در نیمه جنوب شرقی و ۴۵ درصد آن در نیمه شمال غربی قرار گرفته است.
- (۲) جمعیت: ۸۹/۸ درصد جمعیت کشور در نیمه شمال غربی و حدود ۱۰/۲ درصد آن در نیمه جنوب شرقی استقرار یافته است.
- (۳) شاغلین: نزدیک به ۱۳ درصد از شاغلین کشور در نیمه جنوب شرقی و ۸۷ درصد از شاغلین کشور در نیمه شمال غربی مشغول به کار هستند.
- (۴) اشتغال در بخش کشاورزی: از کل شاغلین در بخش کشاورزی کشور، ۸۲/۳ درصد در نیمه شمال غربی و ۱۷/۷ درصد در نیمه جنوب شرقی مشغول به کار هستند.
- (۵) اشتغال در بخش صنعت: از کل شاغلین در بخش صنعت کشور، ۸۹/۸ درصد در نیمه شمال غربی کشور و ۱۰/۲ درصد در نیمه جنوب شرقی مشغول به کار هستند.

- (۶) **بیمارستان:** نزدیک به ۹۰ درصد از بیمارستان‌های کشور در نیمه شمال غربی و ۱۰ درصد در نیمه جنوب شرقی قرار دارد (به‌طور تقریبی با نسبت جمعیت تناسب دارد).
- (۷) **دانشجو:** نزدیک به ۹۲ درصد از جمعیت دانشجویان کشور در نیمه شمال غربی و نزدیک به ۸ درصد آن‌ها در نیمه جنوب شرقی مشغول تحصیل هستند.
- (۸) **سیلو:** نزدیک به ۵ درصد از سیلوهای کشور در نیمه جنوب شرقی و ۹۵ درصد آن‌ها در نیمه شمال غربی بنا شده‌اند.
- (۹) **سردخانه:** نزدیک به ۱۶ درصد از سردخانه‌های کشور در نیمه جنوب شرقی و ۸۴ درصد آن‌ها در نیمه شمال غربی قرار گرفته‌اند.
- (۱۰) **باسوادی:** نزدیک به ۸۲/۰۸ درصد از ۱۰/۲ درصد جمعیت کشور، مستقر در نیمه جنوب شرقی، باسوادند و در نیمه شمال غربی نزدیک به ۸۶/۰۴ درصد از ۸۹/۸ درصد جمعیت کشور که در این بخش استقرار یافته‌اند، باسواد هستند.
- (۱۱) **مرز آبی:** ۷۰ درصد از مرز آبی کشور در نیمه جنوب شرقی امتداد داشته و فقط ۳۰ درصد آن در نیمه شمال غربی امتداد یافته است.
- درواقع، آنچه در بالا آورده شد، وضعیت سواحل مکران نیست، اما از آمارهای بالا می‌توان وضعیت توسعه این منطقه و کمیت و کیفیت منابع ملی موجود در سواحل مکران را که به‌منظور بهره‌گیری در توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران قابل استفاده هستند را تبیین نمود.

۲-۲. راهبرد دریایی

«راهبرد دریایی» عبارت است از به‌کارگیری برنامه‌ریزی‌شده و متمرکز توانایی‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی، منابع فناورانه و فکری یک ملت برای تأمین امنیت و تحقق هدف‌های ملی در بخش دریایی بر روی یک پایه بلندمدت. ۵ عنصر اساسی راهبرد دریایی عبارت‌اند از: بندرها، بازرگانی دریایی، صنایع دریایی، منابع و ذخایر اقتصادی اقیانوسی، نیروی دریایی (ناوگان دریایی، قدرت هوایی و زیرساخت‌های دریایی ساحلی). (Mahan, 2004:chapter 1)

۲-۳. قدرت دریایی

«قدرت دریایی» عبارت است از مجموعه توانایی‌های یک ملت در برداشت منافع خویش از دریاها و اقیانوس‌ها با به‌کارگیری مناطق دریایی برای فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی در زمان صلح یا جنگ به‌منظور رسیدن به مقاصد و هدف‌های ملی. (لطفی و همکاران، ۲۰۱۳:۹۵) قدرت دریایی در مفهومی دقیق‌تر فراتر از قدرت نظامی دریایی است. قدرت دریایی توانایی‌های یک ملت را در حمایت از هدف‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی از راه واپایش دریاها بیان می‌نماید. اجزای اصلی قدرت دریایی عبارتند از: ناوگان نظامی، علوم دریایی اقیانوسی، صنایع دریایی اقیانوسی، بازرگانی دریایی. (Mahan, 2004:chapter 6)

«آلفرد ماهان» معتقد است برای برخورداری یک کشور از قدرت دریایی ۶ شرط لازم است: موقعیت جغرافیایی برتر، سواحل قابل‌استفاده با منابع طبیعی فراوان و آب‌وهوای مطلوب، وسعت آب‌های سرزمینی، جمعیت مناسب برای دفاع از آب‌های سرزمینی، جمعیت با استعداد دریانوردی و فعالیت‌های بازرگانی و دولت ساحلی با توانایی چیره‌شدن و تسلط بر دریا. (Mahan, 2004:chapter 6)

۲-۴. ضرورت انجام مأموریت‌های راهبردی

(۱) مأموریت: مأموریت دلیل وجودی سازمان و وظیفه‌ای کلی می‌باشد که دربرگیرنده هدف‌های سازمانی و تعیین نوع عملیاتی است که سازمان مسئول انجام آن است. (معینی، ۱۳۷۰: ۱۷۶) اغلب سازمان‌ها برای خود بیانیه مأموریت می‌نویسند تا فلسفه وجودی و فعالیت خود را اعلام نمایند. بیانیه مأموریت به این سؤال پاسخ می‌دهد که فعالیت ما چیست؟ بیانیه مأموریت جمله یا عبارت کوتاهی است که به وسیله آن مقصود یک سازمان از مقصود سازمان‌های مشابه دیگر متمایز می‌شود و بیان‌کننده فلسفه وجودی سازمان است. (دیوید، ۱۳۹۸: ۱۸)

(۲) **مأموریت نیروی دریایی:** در جنگ، نیروی دریایی موظف به واپایش دریا و شکست توان دریایی دشمن است. در دوران صلح وظیفه نیروی دریایی، تضمین دسترسی به منابع و بازارهای اقتصاد جهانی و جلوگیری از متجاوزان در دریا و زمین است. قدرت دریایی سه محور را در برمی‌گیرد: واپایش تجارت و دادوستد بین‌المللی، عملیات نیروی دریایی در جنگ و استفاده از نیروهای دریایی به‌عنوان ابزار دیپلماسی، بازدارندگی و نفوذ سیاسی در دوران صلح. (جان بیلین و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۶۵)

۲-۵. قابلیت‌های نیروی دریایی راهبردی

از هر نیروی دریایی راهبردی انتظار می‌رود از قابلیت‌ها و توانمندی‌های زیر برخوردار باشد:

(۱) **واپایش دریایی:** به وضعیتی گفته می‌شود که در آن نیروهای یک‌طرف در زمان و مکان مشخص بتوانند دریا را برای مقاصد خود استفاده نموده و در صورت نیاز مانع استفاده طرف مقابل از آن شوند. واپایش دریایی شامل واپایش بر زیربستر دریا، زیرسطح، سطح و فضای بالای سطح می‌شود.

(۲) **اعمال قدرت:** تهدید یا استفاده از قابلیت نظامی نیروهای مشترک و سایر ابزارهای قدرت ملی در ابعاد جهانی برای دستیابی به تأثیرات راهبردی برای حمایت از هدف‌های سیاست ملی.

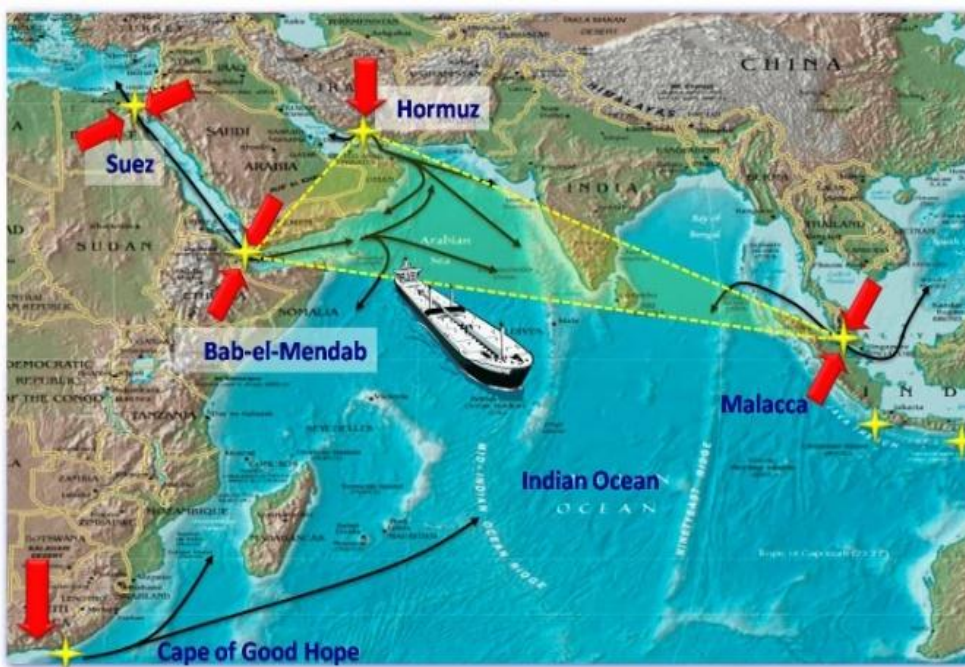
(۳) **ممانعت دریایی:** به وضعیتی گفته می‌شود که در آن یک طرف نبرد، طرف دیگر را به دلیل مقاصد خود، از بهره‌برداری از قسمتی از دریا منع می‌نماید.

(۴) **بازدارندگی:** متقاعدکردن یک تهدید بالقوه که نتیجه استفاده از قدرت یا درگیری نظامی برای او گران تمام خواهد شد. دست یافتن به این وضعیت نیازمند برخورداری از توانایی نظامی قابل اطمینان و راهبرد برخورداری از عملکرد سیاسی شفاف و کارآمد

است. (BR1806, 2006:253-289)

۲-۶. صادرات و واردات و نقش نیروی دریایی در سواحل مکران

از مجموع مرزهای ج.ا.ایران، ۵۴ درصد آن مرز خشکی، ۱۵ درصد مرز رودخانه‌ای و ۳۱ درصد آن مرز دریایی است. توجه به این نکته دارای اهمیت است که از ۳۱ درصد مرزهای دریایی کشور بیش از ۹۱ درصد از صادرات و واردات و از مجموع مرزهای رودخانه‌ای و خشکی که ۶۹ درصد باقیمانده مرزهای کشور را تشکیل می‌دهد فقط ۷ درصد از صادرات و واردات کشور انجام می‌پذیرد. بخش عمده صادرات و واردات از راه بندرهای جنوبی انجام گرفته که پس از عبور از تنگه هرمز، همه صادرات و واردات کشور در جنوب از راه تنگه‌های راهبردی «مالاکا» و «باب‌المنذب» انجام می‌گیرد؛ یعنی مناطقی که نیروی دریایی پس از استقرار در سواحل مکران لازم است به آن‌ها اشراف داشته باشد (شکل شماره ۲).

شکل شماره (۲): تجارت در شمال اقیانوس هند

۳. یافته‌های تحقیق

داده‌های به‌دست‌آمده از مطالعات کتابخانه‌ای مؤید آن است که سواحل مکران همان‌گونه که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالیه) تأکید فرموده‌اند «مغفول‌عنه» مانده و به‌گونه متوازن با سایر بخش‌های کشور توسعه‌نیافته و از زیرساخت‌های منطبق بر نیازهای ضروری نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران بی‌بهره است. از یک‌سو، این سواحل به‌گونه‌ای بی‌واسطه نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران را در مجاورت با اقیانوس هند قرار داده و فرصت دستیابی و عهده‌داری نقش بدون‌واسطه در محیط جدید و متفاوت از محیط قبلی (خلیج فارس) را فراهم می‌آورد و از سوی دیگر، بازیگران و تهدیدهای این عرصه متفاوت‌تر، جدی‌تر و متنوع‌تر از تهدیدهای محیط قبلی هستند. به‌همین جهت سازوکارهای پیشین نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران برای نقش‌آفرینی از مطلوبیت‌های لازم برخوردار نبوده و نیاز است نیروی دریایی ارتش در دریا، سواحل و در پس کرانه، سازوکارهای مناسب را در اختیار داشته باشد.

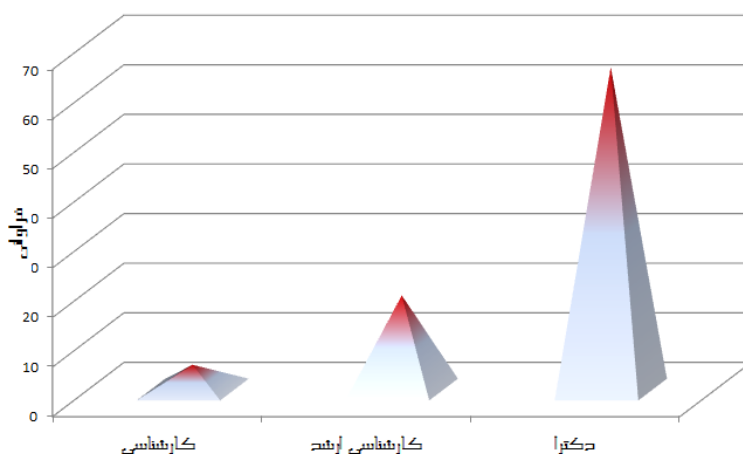
از سویی نقش‌هایی که نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران پیش‌تر از استقرار در سواحل مکران بر عهده داشت در قالب نیروی دریایی آب‌های ساحلی شکل می‌گرفت، اما اکنون لازم است علاوه بر نقش‌های پیش‌گفته، نقش‌های نیروی دریایی آب‌های عمیق را نیز عهده‌دار شود؛ یعنی حضور در عرصه اقیانوس هند و آب‌های آزاد جهان که پیش‌تر شکل مأموریتی داشت و اکنون به‌واسطه استقرار در سواحل مکران شکل استقرار به خود گرفته است، باوجود تهدیدها و فرصت‌های جدید، نیازمند عهده‌داری نقش‌هایی متفاوت است. به‌همین جهت یافته‌های این پژوهش مؤید آن است که نیروی دریایی با توجه به تهدیدها، فرصت‌ها و ضرورت‌های مأموریتی، لازم است ۴ دسته نقش (نظامی، دیپلماسی، انتظامی، امدادی و بشردوستانه) را عهده‌دار شود.

در این پژوهش داده‌های به‌دست‌آمده از ابزار مطالعه منابع منتهی به الگویی برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی پس از استقرار در سواحل مکران گردید که طی آن ۴ نقش (نظامی، انتظامی، سیاسی و مردم‌یاری) معین و برای هر نقش شاخص‌هایی به‌دست آمد.

گروه تحقیق در ابتدا درستی نقش‌ها (مؤلفه‌های توسعه نقش) و شاخص‌های به‌دست‌آمده را طی پرسشنامه‌ای از نخبگان جامعه مورد سؤال قرار داده و پس از دریافت پاسخ و استاندارد کردن پرسشنامه، در مرحله بعد، پرسشنامه استاندارد شده را در اختیار جامعه نمونه (با جامعه آماری جدول شماره (۱) و نمودار شماره (۱)) قرار داده و داده‌های به‌دست‌آمده به شرح زیر برای هر نقش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت:

جدول شماره (۱): اطلاعات جمعیت شناختی نمونه آماری

مرد			جنسیت
۵۵-۶۰ سال (۲۰ نفر)	۵۰-۵۵ سال (۴۶ نفر)	۴۵-۵۰ سال (۲۳ نفر)	سن
کارشناسی (۵ نفر)	کارشناسی ارشد (۱۹ نفر)	دکتر (۶۵ نفر)	مدرک تحصیلی
۸۹ نفر			مجموع

نمودار شماره (۱): جمعیت شناختی بر مبنای مدرک تحصیلی

۳-۱. مؤلفه نقش نظامی

جدول شماره (۲) فراوانی پاسخ به میزان اهمیت نقش نظامی به‌عنوان یک مؤلفه برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را نشان می‌دهد:

جدول شماره (۲): فراوانی پاسخ به نقش نظامی

سؤال	طبقه‌ها	فراوانی	درصد
نقش‌های نظامی	کم	۲	۲/۷
	متوسط	۳	۴
	زیاد	۵	۶/۷
	خیلی زیاد	۶۵	۸۶/۷
کل		۷۵	۱۰۰

نمودار شماره (۲) فراوانی میزان اهمیت نقش نظامی به‌عنوان یک مؤلفه برای بعد نقش‌ها در الگوی توسعه نیروی دریایی راهبردی را نشان می‌دهد:

- تفسیر نمودار و جدول: جدول و نمودار به‌دست آمده، بیانگر این مطلب است که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده، ۹۴/۷٪ میزان ارتباط نقش نظامی با توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را خیلی زیاد و زیاد دانسته‌اند.

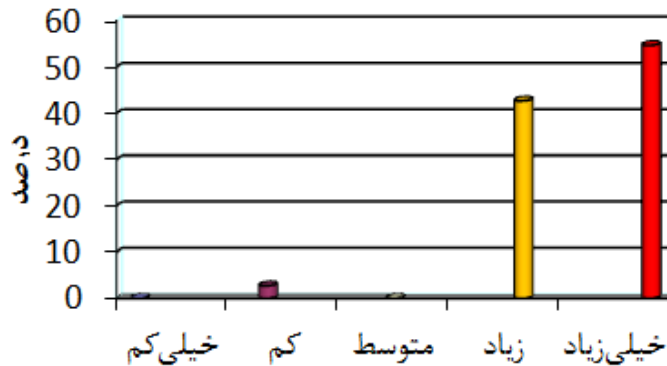
۲-۳. مؤلفه نقش دیپلماسی

جدول شماره (۳) فراوانی پاسخ به میزان اهمیت نقش دیپلماسی به‌عنوان یک مؤلفه برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را نشان می‌دهد:

جدول شماره (۳): فراوانی پاسخ به نقش دیپلماسی

سؤال	طبقه‌ها	فراوانی	درصد
نقش دیپلماسی	کم	۲	۲/۷
	زیاد	۳۲	۴۲/۷
	خیلی زیاد	۴۱	۵۴/۷
کل		۷۵	۱۰۰

نمودار شماره (۳) فراوانی میزان اهمیت نقش دیپلماسی به عنوان یک مؤلفه برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را نشان می‌دهد:

نمودار شماره (۳): نقش دیپلماسی

- تفسیر نمودار و جدول: جدول و نمودار به دست آمده، بیانگر این مطلب است که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده، ۹۷/۴٪ میزان ارتباط نقش دیپلماسی با توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را خیلی زیاد و زیاد دانسته‌اند.

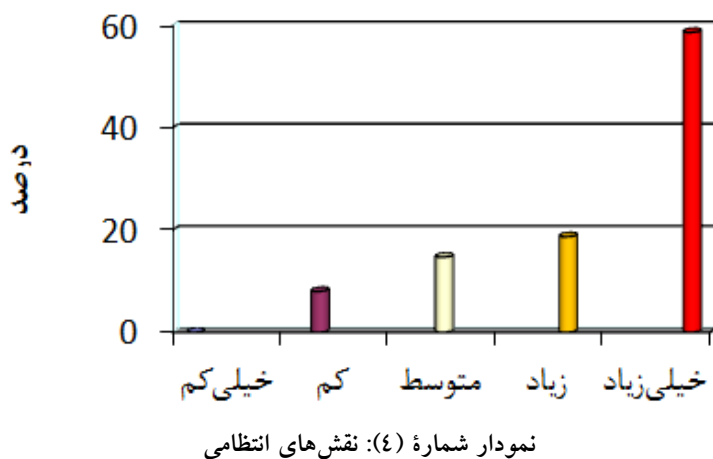
۳-۳. مؤلفه نقش‌های انتظامی

جدول شماره (۴) فراوانی پاسخ به میزان اهمیت نقش‌های انتظامی به عنوان یک مؤلفه برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را نشان می‌دهد:

جدول شماره (۴): فراوانی پاسخ به نقش انتظامی

سؤال	طبقه‌ها	فراوانی	درصد
نقش‌های انتظامی	کم	۶	۸
	متوسط	۱۱	۱۴/۷
	زیاد	۱۴	۱۸/۷
	خیلی زیاد	۴۴	۵۸/۷
کل		۷۵	۱۰۰

نمودار شماره (۴) فراوانی میزان اهمیت نقش انتظامی به‌عنوان یک مؤلفه برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را نشان می‌دهد:

- تفسیر نمودار و جدول: جدول و نمودار به‌دست‌آمده، بیانگر این مطلب است که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب‌شده، ۷۷/۴٪ میزان ارتباط نقش انتظامی با توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را خیلی زیاد و زیاد دانسته‌اند.

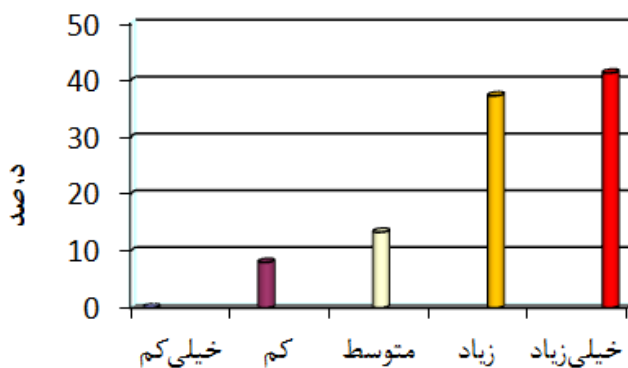
۳-۴. مؤلفه نقش امدادی و صلح جویانه

جدول شماره (۵) فراوانی پاسخ به میزان اهمیت نقش امدادی و صلح جویانه به عنوان یک مؤلفه برای توسعه نقش های نیروی دریایی راهبردی را نشان می دهد:

جدول شماره (۵): فراوانی پاسخ به نقش امدادی و صلح جویانه

درصد	فراوانی	طبقه ها	سؤال
۰	۰	خیلی کم	نقش های امدادی و صلح جویانه
۸	۶	کم	
۱۳/۳	۱۰	متوسط	
۳۷/۳	۲۸	زیاد	
۴۱/۳	۳۱	خیلی زیاد	
۱۰۰	۷۵	کل	

نمودار شماره (۵) فراوانی میزان اهمیت نقش های امدادی و صلح جویانه به عنوان یک مؤلفه برای توسعه نقش های نیروی دریایی راهبردی را نشان می دهد:

نمودار شماره (۵): نقش های امدادی و صلح جویانه

- تفسیر نمودار و جدول: جدول و نمودار به‌دست آمده، بیانگر این مطلب است که از ۱۰۰٪ جامعه نمونه انتخاب شده، ۷۸/۶٪ میزان ارتباط نقش امدادی و بشردوستانه را با توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی خیلی زیاد و زیاد دانسته‌اند. پس از انجام آمار توصیفی برای اطمینان از وجود رابطه خطی میان نقش‌های معین شده و الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی از «رگرسیون» استفاده شد که در آن نقش‌های معین شده، متغیرهای مستقل و الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی، متغیر وابسته می‌باشد.

در جدول شماره (۶) که نشان‌دهنده خلاصه‌ای از الگوی رگرسیونی می‌باشد، ستون ضریب همبستگی چندگانه بیانگر میزان همبستگی میان متغیر وابسته (الگوی توسعه نیروی دریایی راهبردی) و متغیرهای مستقل (نقش نظامی، نقش دیپلماسی، نقش انتظامی و نقش‌های امدادی و صلح‌جویانه) می‌باشد. این همبستگی به میزان ۸۶ درصد می‌باشد که گویای تأثیر فراوانی است که نقش‌های معین شده بر الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی دارا هستند. ستون ضریب تعیین، بیانگر مقدار پیشگویی متغیر وابسته از سوی متغیرهای مستقل می‌باشد؛ یعنی با دقت ۸۴ درصد می‌توان نقش‌ها را از روی مؤلفه‌های گفته شده تعریف نمود.

جدول شماره (۶): خلاصه الگو

الگو	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
۱	۰/۸۵۷	۰/۸۴۴	۰/۸۴۹	۱/۵۶۷۸

جدول شماره (۷) نشان‌دهنده تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی وجود رابطه خطی میان متغیرهای مستقل و وابسته است. در خروجی زیر مقدار احتمال کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین بیانگر آن است که دستکم یکی از متغیرهای مستقل دارای رابطه خطی با متغیر وابسته بوده و در نتیجه، الگوی رگرسیونی برازش شده معنادار می‌باشد.

جدول شماره (۷): تحلیل واریانس رگرسیون

F	میانگین مربع	درجه آزادی	مجموع مربعات	الگو
۹/۳۸۴	۹/۳۸۴	۴	۲۸/۱۵۲	رگرسیون
	۱۱/۷۴۲	۷۰	۱۸/۳۴۱	باقیمانده
		۷۴	۴۶/۴۹۲	مجموع

در جدول شماره (۸) که به جدول ضرایب معروف است، ضریب‌های متغیرهای مستقل و میزان تأثیر آن‌ها بر متغیر وابسته و همچنین بررسی معناداری تک‌تک ضرایب انجام شده است.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، همه مقادیر احتمال درج شده در این جدول، کوچک‌تر از ۰/۰۵ است. این امر بیانگر این مطلب می‌باشد که فرض تساوی ضرایب رگرسیونی با صفر رد شده و تمامی متغیرها وارد الگو می‌شوند. در واقع، همه نقش‌های بررسی شده در پژوهش بر الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی اثرگذار هستند. به این ترتیب با توجه به اعداد ستون Beta داریم:

جدول شماره (۸): ضرایب

T	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	الگو
	Std. Error	B	Beta	
۳/۵۸۷	۸۱/۱۳	۳۰/۴۷۱		ثابت
۵/۵۹۵	۰/۱۳۴	۰/۱۳۲	۰/۳۵۰	نقش نظامی
۱/۱۱۲	۰/۷۹۴	۰/۳۶۷	۰/۲۰۷	نقش دیپلماسی
۳/۴۲۱	۰/۱۷۸	۰/۳۵۶	۰/۱۷۵	نقش انتظامی
۵/۶۷۵	۰/۱۲۳	۱/۵۶۸۷	۰/۱۲۵	نقش امدادی

- (۱) متغیری که بیشترین تأثیر را بر الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی می‌گذارد، نقش‌های نظامی می‌باشد. (Beta=۰/۳۵۰)
- (۲) متغیر نقش دیپلماسی در جایگاه دوم برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی قرار دارد. (Beta=۰/۲۰۷)

(۳) متغیر نقش نظامی (پلیسی) در جایگاه سوم برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی قرار دارد. ($\text{Beta}=0/175$)

(۴) متغیر نقش امدادی و صلح‌جویانه در جایگاه چهارم برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی قرار دارد. ($\text{Beta}=0/125$)

به این ترتیب در گام اول، توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی پس از استقرار در سواحل مکران مشخص گردید؛ اما در هر نقش شاخص‌هایی نیز لازم است توسعه داده شود که با توجه به پاسخ‌های دریافت‌شده از جامعه و داده‌های به‌دست آمده از مطالعه منابع، در زیر به تجزیه و تحلیل این شاخص‌ها برای هر نقش پرداخته می‌شود.

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

۴-۱. شاخص‌های نقش نظامی

پس از انجام آمار توصیفی، برای اطمینان از وجود رابطه خطی میان شاخص‌ها و نقش نظامی از «رگرسیون» استفاده شده است. متغیر وابسته، نقش نظامی و متغیر مستقل، شاخص‌های نقش نظامی می‌باشد.

در جدول شماره (۹) که نشان‌دهنده خلاصه‌ای از الگوی رگرسیونی می‌باشد، ستون ضریب همبستگی چندگانه بیانگر میزان همبستگی میان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل می‌باشد. این همبستگی به میزان ۹۷ درصد می‌باشد که گویای تأثیر فراوانی است که شاخص‌های معین شده بر نقش نظامی دارا هستند. ستون ضریب تعیین، بیانگر مقدار پیش‌گویی متغیر وابسته از سوی متغیرهای مستقل می‌باشد؛ یعنی با دقت ۹۵ درصد می‌توان مؤلفه نقش نظامی را از روی شاخص‌های گفته‌شده تعریف نمود.

جدول شماره (۹): خلاصه الگو رگرسیونی

الگو	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
۱	۰/۹۷۵a	۰/۹۵۰	۰/۹۲۰	۱/۴۱۲۸۲

جدول شماره (۱۰) نشان‌دهنده تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی وجود رابطه خطی میان متغیرهای مستقل و وابسته است. در خروجی زیر، مقدار احتمال کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین بیانگر آن است که دستکم یکی از متغیرهای مستقل دارای رابطه خطی با متغیر وابسته است و در نتیجه الگوی رگرسیونی برازش شده معنادار می‌باشد.

جدول شماره (۱۰): تحلیل واریانس رگرسیون

الگو	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربع	F
رگرسیون	۱۷۴/۳۲۸	۲۸	۶۲/۴۰۵	۳۱/۲۶۴
باقیمانده	۹۱/۸۱۸	۴۶	۱/۹۹۶	
مجموع	۱۸۳۹/۱۴۷	۷۴		

در جدول شماره (۱۱)، ضرایب‌های متغیرهای مستقل و میزان تأثیر آن‌ها بر متغیر وابسته و همچنین بررسی معناداری تک‌تک ضرایب انجام می‌شود.

جدول شماره (۱۱): جدول ضرایب نقش نظامی

مقدار احتمال	T	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	الگو
		Std. Error	B	Beta	
۰/۶۳۴	-۰/۴۸۰	۴۸/۲۶۳	-۲۳/۱۴۶		ثابت
۰/۰۰۰	۰/۳۳۸	۱۰/۰۰۸	۳/۳۸۲	۰/۲۲۱	توانایی اعمال دفاع فعال
۰/۰۰۰	-۰/۰۸۷	۱/۰۴۳	-۰/۰۹۱	۰/۰۱۰	توانایی کسب آگاهی وضعیتی از قلمرو دریایی
۰/۰۰۰	۱/۸۵۶	۳/۱۰۳	۵/۷۶۰	۰/۶۵۷	توانایی اعمال واپایش دریایی
۰/۰۰۰	-۱/۱۲۰	۳/۷۸۲	-۴/۲۳۷	۰/۵۶۳	توانایی اعمال ممانعت دریایی
۰/۰۰۰	-۰/۰۴۵	۲/۰۲۱	-۰/۰۹۱	۰/۰۱۲	توانایی اعمال محاصره دریایی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۱/۴۱۳	۳/۱۵۹	۰/۰۲۶	توانایی انجام عملیات فرادرایی
۰/۰۰۰	۰/۵۶۰	۳/۳۷۵	۱/۸۹۱	۰/۲۲۰	توانایی اعمال اراده در دریا
۰/۰۰۰	۱/۷۶۰	۱/۷۵۶	۳/۰۹۱	۰/۰۰۹	توانایی انهدام هرگونه تهدید دریایی
۰/۰۰۰	-۰/۹۰۷	۱۵/۱۸۸	-۱۳/۷۷۸	۰/۱۶۵	توانایی اعمال ممانعت کشتیرانی و بستن خطوط مواصلاتی دشمن
۰/۰۰۰	-۰/۷۷۳	۸/۶۱۹	-۶/۶۶۶	۰/۴۱۶	توانایی حفاظت و بازنگاهدداشتن

مقدار احتمال	T	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	الگو
		Std. Error	B	Beta	
					خطوط مواصلاتی دریایی خودی
۰/۰۰۰	۰/۹۹۲	۴/۷۲۹	۴/۶۹۱	۰/۴۷۸	توانایی انجام عملیات ویژه
۰/۰۱۹	۲/۴۳۸	۳/۹۹۱	۹/۷۳۲	۰/۱۲۷	توانایی محافظت از سرمایه‌ها و منابع دریایی کشور
۰/۰۰۰	۰/۸۷۱	۱/۰۴۳	۰/۹۰۹	۰/۰۸۶	توانایی اعمال دفاع از راه دریا
۰/۰۰۰	۰/۵۵۶	۴/۵۹۴	۲/۵۵۴	۰/۳۱۳	توانایی انجام آبخاکی و ضد آبخاکی
۰/۰۰۰	-۰/۲۱۲	۴/۶۳۳	-۰/۹۸۲	۰/۱۵۵	توانایی ارائه همکاری سایر ارگان‌های دریایی و در صورت نیاز هدایت آن‌ها
۰/۰۰۰	۰/۵۹۷	۴/۹۵۷	۲/۹۵۹	۰/۴۴۰	توانایی انجام عملیات دریایی مشترک
۰/۰۰۰	۰/۵۰۶	۱۰/۶۷۳	۵/۳۹۹	۰/۵۷۲	توانایی مشارکت در عملیات مرکب
۰/۰۰۰	-۱/۳۴۳	۲/۴۸۴	-۳/۳۳۶	۰/۴۷۰	توانایی اعمال مراقبت دریایی
۰/۰۰۰	۰/۷۵۸	۱۰/۷۰۰	۸/۱۱۳	۰/۳۴۶	توانایی انجام حملات دریایی
۰/۰۰۰	۰/۴۱۱	۸/۲۹۰	۳/۴۰۵	۰/۴۱۰	توانایی انجام عملیات ضدزیردریایی
۰/۰۰۰	۰/۳۸۳	۱۵/۷۳۹	۶/۰۲۷	۰/۴۶۱	توانایی انجام عملیات ضدسطحی
۰/۰۰۳	-۳/۱۲۶	۴/۵۶۵	-۱۴/۲۷۰	۰/۰۰۸	توانایی انجام عملیات ضدهوایی
۰/۰۰۰	-۰/۳۷۷	۹/۸۸۶	-۳/۷۲۹	۰/۴۰۹	توانایی انجام عملیات اطلاعاتی
۰/۰۰۰	۰/۸۷۳	۵/۰۰۳	۸/۲۳۷	۰/۴۷۳	توانایی انجام جنگ الکترونیک
۰/۰۰۰	-۰/۶۰۵	۴/۳۵۸	-۲/۳۷۶	۰/۲۷۷	توانایی انجام عملیات جنگ مین
۰/۰۰۰	۰/۹۳۵	۳/۹۲۸	۳/۵۶۵	۰/۴۷۶	توانایی دفاع از بندر
۰/۰۰۰	-۱/۴۰۶	۳/۸۱۳	-۱۰/۳۱۳	۰/۶۰۹	توانایی انجام بازرسی و تفتیش در دریا

همان‌گونه که در جدول شماره (۱۱) مشاهده می‌شود، تمامی مقادیر احتمال درج‌شده در این جدول، کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این امر بیانگر این مطلب است که فرض تساوی ضرایب رگرسیونی با صفر رد شده و تمامی متغیرها وارد الگو می‌شوند. در واقع تمامی شاخص‌های بررسی شده در پژوهش بر نقش نظامی اثرگذار هستند.

حال با توجه به اعداد ستون Beta در جدول شماره (۱۱) داریم:

(۱) متغیری که بیشترین تأثیر را بر روی نقش‌های نظامی گذارد، شاخص توانایی اعمال

واپایش دریایی می‌باشد. (Beta=۰/۶۵۷)

بقیه شاخص‌های نقش‌های نظامی به ترتیب زیر در جایگاه بعدی قرار دارند:

- (۲) توانایی انجام بازرسی و تفتیش در دریا؛
- (۳) توانایی مشارکت در عملیات مرکب؛
- (۴) توانایی اعمال ممانعت دریایی؛
- (۵) توانایی انجام عملیات ویژه؛
- (۶) توانایی دفاع از بندر؛
- (۷) توانایی انجام جنگ الکترونیک؛
- (۸) توانایی اعمال مراقبت دریایی؛
- (۹) توانایی انجام عملیات ضد سطحی؛
- (۱۰) توانایی انجام عملیات دریایی مشترک؛
- (۱۱) توانایی حفاظت و بازنگاهداشتن خطوط مواصلاتی دریایی خودی؛
- (۱۲) توانایی انجام عملیات ضد زیردریایی؛
- (۱۳) توانایی انجام عملیات اطلاعاتی؛
- (۱۴) توانایی انجام حملات دریایی؛
- (۱۵) توانایی انجام آبخاکی و ضد آبخاکی؛
- (۱۶) توانایی انجام عملیات جنگ مین؛
- (۱۷) توانایی اعمال دفاع فعال؛
- (۱۸) توانایی اعمال اراده در دریا؛
- (۱۹) توانایی اعمال ممانعت کشتیرانی و بستن خطوط مواصلاتی دشمن؛
- (۲۰) توانایی ارائه همکاری به ارگان‌های دریایی و در صورت نیاز هدایت آن‌ها؛
- (۲۱) توانایی محافظت از سرمایه‌ها و منابع دریایی کشور؛
- (۲۲) توانایی اعمال دفاع از راه دریا؛
- (۲۳) توانایی انجام عملیات فرادریایی؛
- (۲۴) توانایی اعمال محاصره دریایی؛

(۲۵) توانایی کسب آگاهی وضعیتی از قلمرو دریایی؛

(۲۶) توانایی انهدام هرگونه تهدید دریاپایه؛

(۲۷) توانایی انجام عملیات ضد هوایی؛

به این ترتیب نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران پس از استقرار در سواحل مکران، لازم است برای انجام نقش نظامی، توانایی‌های ۲۷ گانه قیدشده به ترتیب بالا را ایجاد نماید تا بتواند این نقش را به‌طور تمام و کمال توسعه داده و به‌عمل برساند.

۴-۲. شاخص‌های نقش دیپلماسی

پس از انجام آمار توصیفی برای اطمینان از وجود رابطه خطی میان مؤلفه‌ها و بُعد مربوطه، از رگرسیون استفاده شده است. متغیرهای مستقل، شاخص‌ها و متغیر وابسته نقش دیپلماسی می‌باشد.

در جدول شماره (۱۲) که نشان‌دهنده خلاصه‌ای از الگوی رگرسیونی می‌باشد، ستون ضریب همبستگی چندگانه بیانگر میزان همبستگی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل می‌باشد. این همبستگی به میزان ۶۶ درصد بوده و گویای تأثیر فراوانی است که شاخص‌ها بر مؤلفه دارا هستند. ستون ضریب تعیین بیان‌کننده مقدار پیشگویی متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل می‌باشد؛ یعنی با دقت ۶۶ درصد می‌توان مؤلفه نقش‌های دیپلماسی را از روی شاخص‌های گفته‌شده تعریف نمود.

جدول شماره (۱۲): خلاصه الگوی رگرسیونی

الگو	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
۱	۰/۶۶۳a	۰/۶۶۲	۰/۶۶۰	۰/۰۸۳۹۳

جدول شماره (۱۳) نشان‌دهنده تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی وجود رابطه خطی میان متغیرهای مستقل و وابسته است. در خروجی زیر مقدار احتمال کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین بیانگر آن است که دستکم یکی از متغیرهای مستقل، دارای رابطه خطی با متغیر وابسته بوده و در نتیجه الگوی رگرسیونی برازش شده معنادار می‌باشد.

جدول شماره (۱۳): تحلیل واریانس رگرسیون

F	میانگین مربع	درجه آزادی	مجموع مربعات	الگو
۵/۶۵۳	۸۹/۷۲۱	۹	۸۰۷/۴۸۷	رگرسیون
	۱۵/۸۷۲	۶۵	۱۰۳۱/۶۶۰	باقیمانده
		۷۴	۱۸۳۹/۱۴۷	مجموع

در جدول شماره (۱۴)، ضرایب‌های متغیرهای مستقل و میزان تأثیر آن‌ها بر متغیر وابسته و همچنین بررسی معناداری تک تک ضرایب انجام شده است. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌شود، تمامی مقادیر احتمال درج شده در جدول، کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این امر بیانگر این مطلب است که فرض تساوی ضرایب رگرسیونی با صفر رد می‌شود و تمامی متغیرها وارد الگو می‌شوند. در واقع تمامی شاخص‌های مرتبط بررسی شده در پژوهش بر نقش دیپلماسی اثرگذارند.

جدول شماره (۱۴): جدول ضرایب نقش دیپلماسی

مقدار احتمال	T	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	الگو
		Std. Error	B	Beta	
۰/۰۰۰	۸/۳۵۹	۳/۴۷۸	۲۹/۰۷۵		ثابت
۰/۰۰۰	۰/۲۹۰	۰/۶۳۰	۰/۱۸۳	۰/۰۳۷	توانایی ارائه کمک و پشتیبانی دریایی
۰/۰۰۰	۰/۴۰۹	۱/۷۶۳	۰/۷۲۱	۰/۱۰۴	توانایی حضور مؤثر و فعال در آب‌های آزاد
۰/۰۰۰	۱/۰۱۹	۱/۶۴۶	۱/۶۷۷	۰/۲۸۴	توانایی انجام عملیات پشتیبانی از صلح
۰/۰۰۰	۱/۲۵۰	۱/۰۹۲	۱/۳۶۵	۰/۲۳۵	توانایی ارائه کمک‌های فنی و پشتیبانی
۰/۰۰۰	۰/۷۶۳	۱/۱۰۴	۰/۸۴۳	۰/۱۴۱	توانایی ارائه آموزش به نیروی دریایی کشورهای دوست
۰/۰۰۰	۰/۲۵۸	۱/۲۵۸	۰/۳۲۴	۰/۰۴۷	توانایی انجام گشت‌های دریایی در مناطق خودی و مناطق دریایی موردعلاقه
۰/۰۰۰	۱/۷۱۲ -	۱/۹۷۲	-۳/۳۷۶	۰/۴۷۶	توانایی انجام رزمایش‌ها و تمرینات دریایی دوجانبه و چندجانبه
۰/۰۰۰	۰/۹۸۳	۱/۰۱۵	۰/۹۹۸	۰/۱۵۴	توانایی انجام عملیات دریایی محتمل در خارج از مناطق دریایی خودی
۰/۰۰۴	۰/۵۳۱	۱/۲۸۵	۰/۶۸۲	۰/۱۲۱	توانایی انجام عملیات تخلیه غیرنظامیان

حال با توجه به اعداد ستون Beta داریم:

- (۱) متغیری که بیشترین تأثیر را بر روی نقش‌های دیپلماسی می‌گذارد، شاخص توانایی انجام رزمایش‌ها و تمرینات دریایی دوجانبه و چندجانبه است.
- بقیه شاخص‌های مؤلفه نقش‌های انتظامی به ترتیب زیر در جایگاه بعدی قرار دارند.
- (۲) توانایی انجام عملیات پشتیبانی از صلح؛
- (۳) توانایی ارائه کمک‌های فنی و پشتیبانی؛
- (۴) توانایی انجام عملیات دریایی محتمل در خارج از مناطق دریایی خودی؛
- (۵) توانایی ارائه آموزش به نیروی دریایی کشورهای دوست؛
- (۶) توانایی انجام عملیات تخلیه غیرنظامیان؛
- (۷) توانایی حضور مؤثر و فعال در آب‌های آزاد؛
- (۸) توانایی انجام گشت‌های دریایی در مناطق خودی و مناطق دریایی موردعلاقه؛
- (۹) توانایی ارائه کمک و پشتیبانی دریایی.

۴-۳. شاخص‌های نقش‌های انتظامی و امدادی و بشردوستانه

پس از انجام آمار توصیفی برای اطمینان از وجود رابطه خطی میان شاخص‌ها و مؤلفه مربوطه از رگرسیون استفاده شده است. متغیرهای مستقل، شاخص‌ها و متغیر وابسته نقش‌های انتظامی و امدادی و بشردوستانه می‌باشد.

در جدول شماره (۱۵) که نشان‌دهنده خلاصه‌ای از الگوی رگرسیونی است، ستون ضریب همبستگی چندگانه بیانگر میزان همبستگی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل می‌باشد. این همبستگی به میزان ۷۶/۵ درصد بوده و گویای تأثیر فراوانی است که شاخص‌ها بر مؤلفه دارا هستند. ستون ضریب تعیین بیانگر مقدار پیشگویی متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل می‌باشد؛ یعنی با دقت ۷۶/۳ درصد می‌توان مؤلفه نقش‌های انتظامی و امدادی و بشردوستانه را از روی شاخص‌های ذکرشده تعریف نمود.

جدول شماره (۱۵): خلاصه الگوی رگرسیونی

الگو	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار تخمین
۱	۰/۷۶۵a	۰/۷۶۳	۰/۷۵۹	۱/۵۳۶۷۴

جدول شماره (۱۶) نشان دهنده تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی وجود رابطه خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته است. در خروجی زیر مقدار احتمال کمتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین، بیانگر آن است که دستکم یکی از متغیرهای مستقل دارای رابطه خطی با متغیر وابسته است و در نتیجه الگوی رگرسیونی برازش شده معنادار می باشد.

جدول شماره (۱۶): تحلیل واریانس رگرسیون

الگو	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربع	F
رگرسیون	۱۰۷۶/۱۲۵	۱۳	۸۲/۷۷۹	۶/۶۱۸
باقیمانده	۱۰۷۱/۵۷۶	۶۱	۱۲/۵۰۹	
مجموع	۱۸۳۹/۱۴۷	۷۴		

در جدول شماره (۱۷)، ضریب‌های متغیرهای مستقل و میزان تأثیر آن‌ها بر متغیر وابسته و همچنین بررسی معناداری تک تک ضریب‌ها انجام شده است. همان‌گونه که مشاهده می شود، تمامی مقادیر احتمال درج شده در جدول کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد. این امر بیانگر این مطلب است که فرض تساوی ضرایب رگرسیونی با صفر رد شده و تمامی متغیرها وارد الگو می شوند. در واقع تمامی شاخص‌های بررسی شده در پژوهش بر مؤلفه اثر گذارند.

جدول شماره (۱۷): جدول ضرایب نقش‌های انتظامی و امدادی و بشردوستانه

مقدار احتمال	T	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	الگو
		Std. Error	B	Beta	
۰/۰۰۰	۴/۹۱۹	۴/۷۷۶	۲۳/۴۹۷		ثابت
۰/۰۰۰	-۱/۴۸۹	۰/۹۵۸	-۱/۴۲۶	۰/۲۴۳	توانایی انجام عملیات ضدتروریسم
۰/۰۰۰	۱/۴۰۰	۰/۸۲۶	۱/۱۵۷	۰/۲۵۰	توانایی ایفای نقش پلیسی
۰/۰۰۰	۲/۱۲۶	۱/۴۶۹	۳/۱۲۳	۰/۵۱۳	توانایی اعمال قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی در محدوده مناطق دریایی کشور و آب‌های آزاد
۰/۰۰۰	-۱/۶۹۸	۰/۹۷۴	-۱/۶۵۴	۰/۲۸۴	توانایی مقابله با عملیات نفوذی
۰/۰۰۰	-۰/۶۶۰	۰/۶۹۰	-۰/۶۳۴	۰/۰۸۳	توانایی جلوگیری از دسترسی غیرمجاز به مناطق دریایی کشور و منابع آن‌ها
۰/۰۰۰	-۰/۷۵۵	۰/۷۸۳	-۰/۵۹۲	۰/۱۱۰	نقش‌های امدادی بشردوستانه و صلح‌جویانه
۰/۰۰۰	۱/۱۷۶	۰/۸۷۴	۱/۰۲۷	۰/۱۷۴	توانایی ارائه کمک به مردم در هنگام وقوع بلایای طبیعی
۰/۰۰۰	۲/۳۱۰	۰/۶۶۸	۱/۵۴۲	۰/۲۷۰	توانایی کمک‌رسانی به وزارتخانه‌ها و مسئولین بخش خصوصی
۰/۰۰۰	-۰/۴۵۲	۰/۹۰۶	-۰/۴۰۹	۰/۰۷۷	توانایی انجام عملیات «هیدروگرافی»
۰/۰۰۰	-۰/۲۶۸	۱/۲۲۹	-۰/۳۲۹	۰/۰۵۸	توانایی انجام عملیات جستجو و نجات
۰/۰۰۰	۱/۴۶۲	۱/۵۰۹	۲/۲۰۶	۰/۳۷۵	توانایی انجام تدارکات امدادی و پشتیبانی
۰/۰۰۰	-۰/۳۳۰	۱/۱۵۲	-۰/۳۸۱	۰/۰۷۶	توانایی ارائه کمک‌های دارو و درمان
۰/۰۰۰	۱/۵۴۲	۰/۷۹۹	۱/۲۳۲	۰/۱۹۳	توانایی ارائه خدمات غواصی

حال با توجه به اعداد ستون Beta داریم:

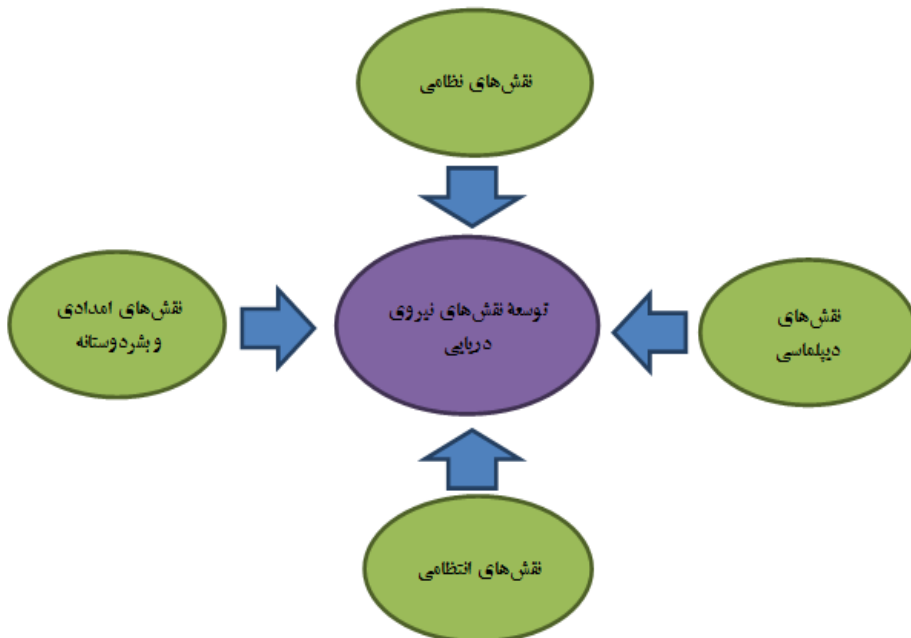
- (۱) متغیری که بیشترین تأثیر را بر روی نقش‌های انتظامی می‌گذارد، شاخص توانایی اعمال قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی در محدوده مناطق دریایی کشور و آب‌های آزاد است. بقیه شاخص‌های مؤلفه نقش‌های انتظامی به ترتیب زیر در جایگاه بعدی قرار دارند:
- (۲) توانایی انجام تدارکات امدادی و پشتیبانی؛
- (۳) توانایی مقابله با عملیات نفوذی؛
- (۴) توانایی کمک‌رسانی به وزارتخانه‌ها و مسئولین بخش خصوصی؛
- (۵) توانایی ایفای نقش پلیسی؛
- (۶) توانایی انجام عملیات ضدتروریسم
- (۷) توانایی ارائه خدمات غواصی؛
- (۸) توانایی ارائه کمک به مردم در هنگام وقوع بلایای طبیعی؛
- (۹) نقش‌های امدادی بشردوستانه و صلح‌جویانه؛
- (۱۰) توانایی جلوگیری از دسترسی غیرمجاز به مناطق دریایی کشور و منابع آن‌ها؛
- (۱۱) توانایی انجام عملیات «هیدروگرافی»؛
- (۱۲) توانایی ارائه کمک‌های دارو و درمان؛
- (۱۳) توانایی انجام عملیات جستجو و نجات.

۵. نتیجه‌گیری

۵-۱. جمع‌بندی

با توجه به یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل انجام گرفته به صورت کمی و کیفی در خصوص داده‌های به دست آمده از هر ابزار، می‌توان نتیجه گرفت که: استقرار نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران در سواحل مکران، این نیرو را به گونه بی‌واسطه‌ای در همسایگی اقیانوس هند و تعامل با این محیط جدید قرار می‌دهد؛ بنابراین، دیگر نقش‌هایی که پیش‌تر در خلیج فارس عهده‌دار بود برای منطقه استقرار جدید کافی نبوده و لازم است به صورت حداقلی چهار نقش را با عناوین زیر عهده‌دار شود:

- (۱) نقش‌های نظامی؛
 - (۲) نقش‌های دیپلماتی (سیاسی)؛
 - (۳) نقش‌های انتظامی (پلیسی)؛
 - (۴) نقش‌های امدادی و بشردوستانه (مردم‌یاری).
- بنابراین الگوی شماره (۱) برای توسعه نقش‌های کلی نیروی دریایی راهبردی با در نظر گرفتن استقرار در سواحل مکران قابل ترسیم است:

الگوی شماره (۱): الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی

در مجموع نیز نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران باید قادر باشد ۴۹ جزء نقش را به واسطه استقرار در سواحل مکران در آب‌های اقیانوس هند عهده‌دار شود. چهار نقش اصلی یادشده بالا به شرح شکل‌های شماره (۱) تا (۴) به همراه جزء نقش‌های لازم برای اجرا دسته‌بندی می‌گردند.

توسعه نقش‌های نظامی

۱. توانایی اعمال واپایش دریایی
۲. توانایی انجام بازرسی و تفتیش در دریا
۳. توانایی مشارکت در عملیات مرکب
۴. توانایی اعمال ممانعت دریایی
۵. توانایی انجام عملیات ویژه
۶. توانایی دفاع از بندر
۷. توانایی انجام جنگ الکترونیک
۸. توانایی اعمال مراقبت دریایی
۹. توانایی انجام عملیات ضدسطحی
۱۰. توانایی انجام عملیات دریایی مشترک
۱۱. توانایی حفاظت و بازنگهداشتن خطوط مواصلاتی دریایی خودی
۱۲. توانایی اعمال ممانعت کشتیرانی و بستن خطوط مواصلاتی دشمن
۱۳. توانایی محافظت از سرمایه‌ها و منابع دریایی کشور
۱۴. توانایی ارائه همکاری به سازمان‌های دریایی و در صورت نیاز هدایت آنها
۱۵. توانایی انجام آب‌خاکی و ضدآب‌خاکی
۱۶. توانایی انجام عملیات جنگ مین
۱۷. توانایی اعمال دفاع فعال
۱۸. توانایی اعمال اراده در دریا
۱۹. توانایی اعمال دفاع از راه دریا
۲۰. توانایی انجام عملیات بالای دریا
۲۱. توانایی اعمال محاصره دریایی
۲۲. توانایی کسب آگاهی وضعیت از قلمرو دریایی
۲۳. توانایی انهدام هرگونه تهدید دریاپایه
۲۴. توانایی انجام عملیات ضدهوایی
۲۵. توانایی انجام عملیات ضدزیردریایی
۲۶. توانایی انجام عملیات اطلاعاتی
۲۷. توانایی انجام حملات دریایی

شکل ۱ - الگوی توسعه نقش‌های نظامی

توسعه نقش‌های دیپلماسی

- ۱- توانایی انجام رزمایش‌ها و تمرینات دریایی دوجانبه و چندجانبه
- ۲- توانایی انجام عملیات پشتیبانی از صلح
- ۳- توانایی ارائه مساعدت و کمک‌های فنی و پشتیبانی
- ۴- توانایی انجام عملیات دریایی محتمل درخارج از مناطق دریایی خودی
- ۵- توانایی ارائه آموزش به نیروی دریایی کشورهای دوست
- ۶- توانایی انجام عملیات تخلیه غیر نظامیان
- ۷- توانایی حضور موثر و فعال در آب‌های آزاد
- ۸- توانایی انجام گشت‌های دریایی در مناطق دریایی مورد علاقه
- ۹- توانایی ارائه کمک و پشتیبانی دریایی

شکل ۲- الگوی توسعه نقش‌های دیپلماسی

توسعه نقش‌های انتظامی

- ۱- توانایی اعمال قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی در محدوده مناطق دریایی کشور و آب‌های آزاد
- ۲- توانایی مقابله با عملیات نفوذی
- ۳- توانایی ایفای نقش پلیسی
- ۴- توانایی انجام عملیات ضد تروریسم
- ۵- توانایی جلوگیری از دسترسی غیرمجاز به مناطق دریایی کشور و منابع آنها

شکل ۳- الگوی توسعه نقش‌های انتظامی

توسعه نقش‌های امدادی و بشردوستانه

- ۱- توانایی انجام تدارکات امدادی و پشتیبانی
- ۲- توانایی کمک رسانی به وزارتخانه‌ها و مسئولین بخش خصوصی
- ۳- توانایی ارائه خدمات غوامسی
- ۴- توانایی ارائه کمک به مردم در هنگام وقوع بلایای طبیعی
- ۵- توانایی ایفای نقش‌های امدادی، بشردوستانه و صلح‌جویانه
- ۶- توانایی انجام عملیات هیدروگرافی
- ۷- توانایی ارائه کمک‌های دارو و درمان
- ۸- توانایی انجام عملیات تجسس و نجات

شکل ۴- الگوی توسعه نقش‌های امدادی و بشردوستانه

با توجه به آنچه بیان شد، استقرار در سواحل مکران موجب توسعه نقش‌هایی می‌شود که انتظار می‌رود نیروی دریایی راهبردی قادر باشد آن‌ها را عهده‌دار شود. سپس لازم است متناسب با توسعه نقش‌ها، نسبت به توسعه فناوری و تجهیزات این نیرو برای عهده‌داری نقش‌های مورد انتظار که توسعه‌یافته‌اند اقدام نمود. به این معنی که در صورت توسعه نقش‌های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران، این نیرو نیاز به توسعه فناوری و متناسب با آن تجهیزاتی خواهد داشت که بتواند نقش‌های مورد انتظار را عهده‌دار شود. به این ترتیب چنانچه بخواهیم الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی را پس از استقرار در سواحل مکران ترسیم نماییم، الگوی شماره (۲) را می‌توان به‌عنوان حاصل این تحقیق ارائه نمود.

الگوی شماره (۲): الگوی توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی پس از استقرار در سواحل مکران

با توجه به داده‌های به دست آمده، روابط ریاضی زیر را می‌توان برای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی ارتش ج.ا.ایران نوشت:

$$(توسعه\ نقش\ های\ نیروی\ دریایی\ راهبردی\ ارتش\ ج.ا.ایران) = (۰/۳۵۰\ توسعه\ نقش\ های\ نظامی) + (۰/۲۰۷\ توسعه\ نقش\ های\ دیپلماسی) + (۰/۱۷۵\ توسعه\ نقش\ های\ انتظامی) + (۰/۱۲۵\ توسعه\ نقش\ های\ امدادی\ و\ بشردوستانه)$$

۲-۵. پیشنهادها

- (۱) این تحقیق در نیروی دریایی راهبردی ارتش توسط محققین صورت پذیرفت، بنابراین، می‌تواند در سایر نیروهای ارتش و سپاه پاسداران نیز صورت پذیرد.
- (۲) در بازه زمانی جدید و با توجه به بلایای طبیعی (سیل، زلزله، طوفان و ...)، ممکن است نتایج این تحقیق، به ویژه در رتبه‌بندی تأثیر هر یک از نقش‌ها بر الگوی توسعه نیروی دریایی راهبردی ارتش ج.ا.ایران، متفاوت باشد.
- (۳) می‌توان در تحقیقی میزان عملی شدن و اجرای این نقش‌ها را در نیروی دریایی ارتش ج.ا.ایران مورد آزمون قرارداد.
- (۴) برای عملی کردن هر کدام از ۴۹ جزء نقش و توسعه فناوری و تجهیزات لازم که در بالا به آن اشاره شد، مطالعه و تحقیق امری لازم و ضروری است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود تحقیقات میدانی و فنی روی هر کدام از نقش‌ها انجام شده و سیاست‌های کاربردی مربوط به هر بخش در تحقیق‌های جداگانه شکل‌بندی شود. بهتر است یک کارگروه علمی به بررسی این محورها پرداخته و نتایج را ارائه کنند.

منابع و یادداشت‌ها

الف. منابع فارسی

۱. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: www.khamenei.ir
۲. بلیس، جان، الیوت کوهن، کالین گری و جیمز. جی. ویرتز، (۱۳۸۳)، *استراتژی در جهان معاصر مقدمه‌ای بر مطالعات استراتژیک*، ترجمه کابک خبیری، تهران: ابرار معاصر تهران.
۳. دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، (۱۳۸۳)، *مقایسه دو نیمه شمال غربی و جنوب شرقی ایران*، تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
۴. دیوید، فرد. آر، (۱۳۹۸)، *مدیریت استراتژیک*، ترجمه علی پارسایان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۵. لطفی، حیدر، هاشم منفرد، فرامرز نصری و بازرگان امیری، (۱۳۹۵)، نقش مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی (ICZM) در ارتقای امنیت ملی ج.ا.ایران، *فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، سال هفتم، شماره ۱.
۶. معینی، صغری، (۱۳۷۰)، *فرهنگ واژه‌ها و اصطلاحات مدیریت و سازمان*، تهران، دفتر تشکیلات و طبقه‌بندی مشاغل وزارت کشاورزی.

ب. منابع انگلیسی

1. BR 1806, (2006), *British Maritime Doctrine*, 3rd Edition, 2006.
2. Mahan, Alfred. T, (2004), *The Influence of Sea Power upon History*, Dover Publications. Available at: www.gutenberg.org- September 26, -[eBook #13529].